

НАРОДНО СЪБРАНИЕ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ПРЕДСЕДАТЕЛ

КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД
Бх. № 185/Ср. 14/92 г.
Дата 25 юни 1992 г.

ДО
Г-Н АСЕН МАНОВ
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА
КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД

Усп. № 102. УО-29/22.07.92
Г. Асенов
25. VI 1992 г.

О Т Д А Н О В И Щ Е

по конституционно дело № 14/1992 г.

С определение на Конституционния съд от 8 юни 1992 г. Народното събрание е конституирано като заинтересована страна по конституционно дело № 14/1992 г., образувано по искане на Президента на Републиката за тълкуване на чл.6 от Конституцията.

1. С ясна формулировка Конституцията прокламира, че всички хора са равни пред закона (чл.6, ал.2); прокламира го като основен принцип и като основно право. Равенството в правата днес е признат принцип, изрично или мъчаливо, от всяка Конституция. Исторически равенството е било централно искане на гражданите при създаването на Конституцията, насочено към премахването на привилегии и към желаното прилагане на закона от изпълнителната и съдебната власт не с оглед на конкретната личност. В това се състои идеята за гражданското равенство и премахването на съсловните привилегии. С това си съдържание равенството като основно право обаче се ограничава до равенство в правата за всички и до повелята/задължението за равно третиране от властта.

Конституцията съдържа ясна разпоредба за това, че нейните норми имат пряко действие (чл.5, ал.2). Това означава, че както нормите-принципи, така и нормите относно основните права са пряко действащо право и следователно обвързват цялото законодателство. Това означава също, е всички хора са не само равни "пред закона", но и че законодателят трябва да уважава и изпълнява повелята за равенство.

С това правната идея за справедливост се превръща в правно задължение и има закрилата на съда, включително и на Конституционния съд, когато законът третира неравно равни фактически ситуации или третира равно неравни такива.

Принципът за равенство в правата, както и основното право на равенство пред закона се проявяват с две "лица": забрана за произвол и задължение/повеля за равно третиране.

Свързани със задължението за равното третиране и със забраната за произвола като прояви характеристики на принципа за равенство са и **особените забрани за неравно третиране**. Прилагането на принципа за равенството предоставя една стойностна преценка при сравняването на отделните случаи, която включва и въпроса дали са налице причина за отклонение. Конституцията посочва изрично определени социални признаци, за които не допуска да бъдат основание за такова отклонение - това са раса, народност, етническа принадлежност, пол, произход, религия, образование, убеждение, политическа принадлежност, лично и обществено положение или имуществено състояние (чл.6, ал.2, изречение второ). С това Конституцията е провъзгласила изрично особена забрана относно така изброените социални признаци. Възниква въпросът какъв е характерът на това изброяване? Дали то е примерно или е изчерпателно? Ако се приеме, че изброяването е примерно, то неговият обхват е толкова широк, че на практика се превръща в изчерпателно, тъй като извън неговите предели остават малко и редки случаи. Все пак считаме, че правилният отговор е, че посочването на социалните признаци в чл.6, ал.2 е **изчерпателно**. Извън неговия обхват остават възможни ограничения според признака гражданство (изрично посочени в чл.26, ал.2); допустими са и ограничения за признака бежанци, емигранти и др. На различна плоскост от посочените в чл.6, ал.2 социални признаци Конституцията допуска ограничения в упражняването на основни права на гражданите при извънредно положение (чл.57, ал.3).

2. Определението на Конституционния съд съдържа пет въпроса към "заинтересованите страни" по делото, в каквото качество тук народното събрание излага становище по тях.

Първи въпрос: Равенството на всички граждани пред закона означава ли равенство и пред всички нормативни актове? В случая под закон не следва ли да се разбира всеки нормативен акт, включително и подзаконовият?

Може определено да се отговори, че тези въпроси са отдавна изяснени в теорията, а би следвало - и в практиката "Закон" тук трябва да се разбира широко, т.е. със значение на правно-нормативен акт изобщо. От това следва, че гражданите са равни не само пред закона в собствения (формалния) смисъл, но и пред всеки друг правно-нормативен акт. Повеля на Конституцията и на правовата държава е да не се допуска осигуреното пред закона равенство по-нататък да бъде нарушавано от подзаконов акт.

Втори въпрос: Изчерпателно или примерно са посочени социалните признаци за недопускане на ограничение в правата и на привилегии?

На този въпрос вече отговорихме по-горе, разглеждайки т.нар. особени забрани за неравно третиране като присъщ елемент на конституционната ни уредба на равенството.

Трети въпрос: Всяко неравно третиране на отделно лице или лица не следва ли да бъде квалифицирано като дискриминация?

Въпросът е сложен, има много измерения и възможни отговори. Понятието "равенство пред закона" е присъщо на правната теория и практика в континентална Европа. Близко до него, но и едновременно значително различаващо се от него е англосаксонското понятие "*equal protection*" (равна закрила) - смята се, че това английско/американско понятие дава конституционния статус на идеала за равенство.

Неравното третиране е свързано и с други обособили се правни понятия: например "равенство на възможностите" (*equality of opportunities*), което от своя страна може да резултира в "равно третиране", но може и в "третиране като равен".

Следва да се посочи и друго едно понятие на съвременното право, тясно свързано с равенството - това е "*affirmative action*" (утвърдително действие), чието съдържание може

да бъде синтезирано в следното: след като група лица е била онеправдана, респ. дискриминирана, тя ползува някои особено благоприятни придобивки, чиято цел е да санира предишното онеправдаване (квота на жени, младежи, социално слаби и др.).

Неравното третиране предпоставя сравняване, съпоставяне. Резултатът от него може да е негативен - възможно ощетяване; но може и да е позитивен - т.нар. утвърдително действие.

Следователно на така поставения въпрос за неравното третиране не може да се даде еднозначен отговор; считаме, че въпросът се нуждае от значително уточняване.

Що се отнася до **дискриминацията** следва да се отбележи, че като понятие тя не се съдържа в Конституцията. Известно е, че редица международни договори регламентират "дискриминацията" като явление. Но дори когато такива разпоредби на международен договор бъдат инкорпорирани във вътрешното ни законодателство (чл.5, ал.4), то те ще имат във всеки случай **подконституционен ранг** и тяхното прилагане следва да бъде стриктно съобразявано с действащата ни Конституция.

Четвърти въпрос: Нарушения ли са на принципа за равенството привилегиите и предимствата?

Въпросите за "предимствата" и "привилегиите" са изяснени въпроси в българската правна теория. Предимството преодолява съществуващото неравенство с цел да се стигне до желаното и постулирано равенство. Привилегията представлява пряко нарушаване на равенството в правата; тя е особено благо, което нарушава съществуващо (предпоставено) социално равенство.

Пети въпрос: Липсата на изрично предвидени правни механизми в обикновеното законодателство за конкретно приложение на принципа за равенство и недискриминация не изключва ли на практика неговото действие?

Законодателството по своята същност и предназначени развива Конституцията, приближава нейните принципи до житейските ситуации. Поради това механизмите, които се съдържат в законите имат по-тесен обхват, предвидени са за по-тесен кръг възможни казуси.

Всъщност цялата съдебна система има да осъществява и следи еднаквото прилагане на законите. А Конституционният съд като конституционен орган и особено съд, представлява надежден механизъм за закрила на принципите на Конституцията.

Стефан Савов